

Ethicus en techniekfilosoof Mark Coeckelbergh over drones

‘Maak het niet te simpel om iemand te doden’

Ze vliegen boven Afghanistan om terroristen te doden, terwijl de bestuurder veilig op een Amerikaans kantoor zit. Drones, onbemande vliegtuigjes, veranderen de manier van oorlogsvoering. Maar, zoals bij alle nieuwe technologie, liggen risico's op de loer, stelt de Vlaamse ethicus en techniekfilosoof Mark Coeckelbergh van de faculteit Gedragswetenschappen. 'Je moet vermijden dat oorlog voeren een videospel wordt.'

TEKST: PAUL DE KUYPER | FOTO: ARJAN REEF >

Wat valt er als filosoof te onderzoeken aan een technische vinding als drones?

'Als techniekfilosoof houd ik me vooral bezig met robotica. Een van de vragen die ik mezelf vaak stel, luidt: moeten we robots zelfstandiger maken? Drones zijn een voorbeeld van robots die redelijk autonoom opereren. Ze worden op afstand bestuurd, maar ze kunnen zelfstandig op hun doel af vliegen.

Mijn belangrijkste onderzoeksthema gaat over technologie en afstand. De psychologie leert ons dat het voor soldaten op het slagveld heel moeilijk is een ander mens te doden, zeker als je hem haast

in de ogen kijkt. De bestuurder van een drone zit op duizenden kilometers afstand en volgt zijn doel in een veilige omgeving via een computerscherm. Dan wordt het een stuk makkelijker om te doden. Je ziet de mens achter het slachtoffer niet. Vergelijk het met de piloot van een bommenwerper in de Tweede Wereldoorlog. Die zag ook niet welk leed hij op de grond veroorzaakte.

Hierbij moet ik trouwens wel een nuance aanbrengen. Met de camera's in drones kun je steeds dichterbij kijken. Dat verandert de situatie, ook vanuit het oogpunt van een ethicus. De afstand wordt verkleind door nauwkeurige beelden. Dronepiloten houden hun slachtoffers bovendien vaak weken in de gaten voor ze overgaan tot dodelijke actie.

Zo leren ze ook de familie van hun target kennen. Dat maakt het juist weer moeilijker om iemand te doden. Het is niet enkel meer een figuurtje op de grond, maar een mens, zoals de dronepiloot zelf.'

Hebben de ethische vragen die je stelt invloed op de manier waarop drones worden ingezet?

'We proberen niet enkel achteraf deze vragen te stellen, maar we willen betrokken raken bij het ontwerp van nieuwe technologie. Je moet vooraf ontwerpers en filosofen samenbrengen om na te denken over de mogelijke gevolgen van nieuwe technologie. Daar is interdisciplinair onderzoek voor nodig. Ik heb net een Europese subsidie binnengesleept voor een project waarbij een robot wordt ontworpen die helpt de sociale vaardigheden van autistische kinderen te ontwikkelen (zie kader, red.). Eigenlijk moet bij elk technisch ontwerp een ethiekteam meepraten.'

Is dat ook gebeurd toen de drones op de tekentafel lagen?

'Het Amerikaanse leger heeft natuurlijk wel naar

Autismerobot

Mark Coeckelbergh buigt zich niet enkel over ethische vragen over drones en oorlogsvoering. In september begint hij aan een Europees onderzoeksproject op een heel ander vlak. Als ethicus is hij vanaf het begin betrokken bij het ontwerp van een robot die kinderen met een autismestoornis moet helpen hun sociale vaardigheden te ontwikkelen. Eind april hoorde hij dat zijn subsidieaanvraag hiervoor is goedgekeurd. 'Het voordeel is dat praten met een robot voor autistische kinderen minder bedreigend is dan communicatie met een mens. Maar bij het ontwerp van die robot moeten we wel rekening houden met de impact op de omgeving. Ik ga vooral vragen stellen rondom vertrouwen. Wil ik als ouder mijn kind in handen geven van een robot? Vertrouw ik het om die twee alleen in een kamer te laten? Ik wil ook weten of het voor de therapie beter is als zo'n robot eruitziet als een knuffeldier of liever als een machine. Zonder ethiekteam worden belangrijke vragen als deze niet gesteld. Robotica-onderzoekers willen een technisch probleem oplossen, zij hebben minder oog voor de sociale en ethische impact van hun werk.'

Nieuwe risico's

Nieuwe technologie kan ons weliswaar beschermen tegen risico's; technische toepassingen creëren ook weer nieuwe kwetsbaarheden. Dat punt maakt Mark Coeckelbergh in zijn recent verschenen boek *Human Being @ Risk*. 'Onbemande vliegtuigjes kunnen zorgen voor meer veiligheid, omdat je er criminelen mee kunt opsporen, maar ze kunnen ook onze privacy bedreigen. In mijn boek heb ik het overigens niet over drones, maar dit geldt voor alle nieuwe technologische toepassingen. De geneeskunde heeft van ons andere mensen gemaakt, we leven bijvoorbeeld langer, maar dat betekent niet dat we minder kwetsbaar zijn. Door informatietechnologie hebben mensen nu andere kwetsbaarheden. De overheid houdt ons in de gaten en onze pc's halen virussen binnen. We moeten beseffen dat nieuwe technologie steeds nieuwe risico's creëert, de wereld verandert voortdurend.'

de legale aspecten gekeken. Ze zorgen dat alles wettelijk helemaal in orde is. Maar ethiek gaat niet alleen over wat wel en niet mag, maar vooral ook over hoe we dingen doen. Drones veranderen de manier van oorlogsvoering. De vraag is of het doelgericht uitschakelen van mensen nog te maken heeft met oorlog voeren of dat het moord is. Je neemt het individu als target, terwijl je in klassieke oorlogen strategische of militaire doelen wilde uitschakelen. Toen was oorlog veel minder gericht op individuen.'

Koppel je als ethicus een waardeoordeel aan die veranderende manier van oorlogsvoering?

'Ethiek is niet enkel het geven en onderbouwen van oordelen, maar ook onderzoeken hoe onze manier van kijken en handelen verandert door technologie. Als je dat weet, kun je ingrijpen in het ontwerpproces. Dat moet trouwens in democratisch overleg. Het is niet zo dat een ontwerp

moet worden aangepast, omdat ik – de ethicus – dat zeg. Het is mijn taak ontwerpers, maar ook beleidsmakers en burgers, bewust te maken van ethische problemen.'

Stel je wordt als ethicus betrokken bij het ontwerp van een nieuwe, betere drone. Wat zou je dan adviseren?

'Probeer de technologie zo te ontwerpen dat het niet te makkelijk wordt iemand te doden. Bouw barrières in. Je moet vermijden dat het een soort videospel wordt. Nee, dat is het nu nog niet. Dat merk je bijvoorbeeld aan dat sommige dronepiloten psychologische problemen krijgen door hun werk. Ze staan weliswaar niet op het slagveld, maar het is voor hen heel raar om overdag op kantoor iemand op afstand te doden en vervolgens thuis aan te schuiven bij het avondeten. Voor ethici zijn die psychologische problemen een aanwijzing dat militairen wel doorhebben dat het geen videogame is. Dat benadruk ik altijd in discussies

over drones. Ik wil altijd meerdere kanten laten zien van de problematiek. Niet alleen zeggen: de dronebestuurders zitten op grote afstand, dus het doden is makkelijk. Het is geen zwartwitdiscussie. Daarnaast moeten we ons afvragen of we willen dat drones steeds autonomer opereren. Hoe autonomer een drone wordt, hoe minder grote rol menselijke beslissingen spelen. Wil je dat hij onschuldige burgers gaat doden? Aristoteles zei al dat er twee dingen nodig zijn om verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Je moet weten wat je doet en je moet controle hebben over wat je doet. Je moet goed nagedacht hebben waarom een bepaald target geliquideerd zou moeten worden en je moet ook voelen wat de gevolgen van je handelen zijn. Sommige collega's zeggen dat je robots – drones – kunt bouwen die zulke afwegingen kunnen maken. Ik geloof daar niet in. Volgens mij zijn die mogelijkheden beperkt. Zorg altijd dat een mens deel uitmaakt van het beslisproces, anders houd je de drone niet onder controle.'

